

SHAXS QOBILIYATLARINI EKSPRIMENTAL PSIXOLOGIYADA O'RGANISH**Komilova Mohinur Sadullajon qizi****Toshkent Amaliy fanlar Universiteti Pedagogika fakulteti Pedagogika-psixologiya
ta'lim yo'nalishi 3-bosqich talabasi****Ilmiy raxbar: Usmanova Sevara Akmalovna****usmanovasevara05@gmail.com****<https://doi.org/10.5281/zenodo.15220726>**

Annotatsiya. Maqolada shaxs qobiliyatlarini eksperimental usullar yordamida o'rganish jarayoni ko'rib chiqiladi. Eksperimental tadqiqotlar yordamida shaxsning turli qobiliyatlari, ularning rivojlanishi va o'zgarishi, shuningdek, bu qobiliyatlarning psixologik aspektlari o'rganiladi. Tadqiqotlar, shaxsning maqsadga yo'naltirilgan faoliyatida qanday qobiliyatlar muhim rol o'ynashini aniqlashga, shuningdek, eksperimentlar orqali shaxsning ichki potentsialini qanday ochish mumkinligini ko'rsatishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Shaxs qobiliyatlari, eksperimental tadqiqotlar, psixologik eksperiment, intellektual qobiliyatlar, shaxsning rivojlanishi, psixologik aspektlar, kognitiv qobiliyatlar.

Kirish: Shaxs qobiliyatlari insonning turli faoliyatlarida muvaffaqiyatli bo'lishi uchun zarur bo'lgan psixologik jihatlar hisoblanadi. Ular kognitiv, emotsional va ijtimoiy jihatlardan iborat bo'lib, har biri turli omillar ta'sirida rivojlanadi. Shaxs qobiliyatlarini eksperimental usullar yordamida o'rganish psixologiyada muhim yo'nalishlardan biridir, chunki bu usul orqali qobiliyatlarning shakllanishi, rivojlanishi va ta'sir qiluvchi omillar aniqroq o'rganilishi mumkin. Tadqiqotlar, shuningdek, shaxs qobiliyatlarini baholash va ularga ta'sir ko'rsatish usullarini ishlab chiqish imkonini beradi.

Psixologiya fanining rivojlanishida eksperimental usullar muhim ahamiyat kasb etadi. XIX asrning o'rtalarida eksperimental psixologiya mustaqil fan sifatida shakllana boshladi. Nemis olimi Vilgelm Vundt 1879-yilda Leypsig universitetida birinchi eksperimental psixologiya laboratoriyasini tashkil etdi va bu orqali psixologiyani ilmiy asosda o'rganishning yangi bosqichini boshlab berdi. Vundtning tadqiqotlari asosan sezgi, idrok va diqqat kabi asosiy psixik jarayonlarni o'rganishga qaratilgan edi.

Eksperimental psixologiyaning asosiy maqsadi psixik hodisalarni ob'ektiv va takrorlanadigan sharoitlarda o'rganishdan iborat. Bu usul orqali psixologik jarayonlarning qonuniyatlari aniqlanadi va ularning amaliyotdagi qo'llanilishi o'rganiladi. Eksperimental psixologiya turli metodlarni, jumladan, kuzatish, testlash, intervyu va laboratoriya sharoitida o'tkaziladigan tajribalarni o'z ichiga oladi.

Shaxs qobiliyatlarini o'rganishda eksperimental yondashuvlar:

Shaxs qobiliyatlarini o'rganishda eksperimental usullar muhim o'rin tutadi. Bu usullar orqali qobiliyatlarning tabiati, rivojlanish omillari va ularning shaxsiy xususiyatlar bilan bog'liqligi aniqlanadi. Eksperimental tadqiqotlar qobiliyatlarning o'lchovlari, ularning rivojlanish dinamikasi va turli omillar ta'sirida o'zgarishini tahlil qilish imkonini beradi. Eksperimental psixologiya shaxsning turli qobiliyatlarini aniq, ilmiy asosda o'rganishni maqsad qiladi. Bunga nafaqat aqliy (intellektual) qobiliyatlar, balki diqqat, xotira, emosional holatlar va boshqa ko'plab psixologik omillar ham kiradi.

Qobiliyat, shaxsning ma'lum bir faoliyatni muvaffaqiyatli bajarishga qodirligini belgilovchi psixologik xususiyatdir. Bu insonning aniq bir sohadagi imkoniyatlarini ko'rsatadi, masalan:

Intellektual qobiliyatlar (IQ)

Kreativ qobiliyatlar (yangi g'oyalarni yaratish qobiliyati)

Motivatsiya (maqsadga erishish uchun ichki rag'bat)

Ijtimoiy qobiliyatlar (boshqalar bilan samarali muloqotda bo'lish)

Emotsional qobiliyatlar (hissiyotlarni boshqarish).

Eksperimental psixologiya ushbu qobiliyatlarni o'rganish orqali, inson psixikasini va uning o'zgarishlarini yaxshiroq tushunishga harakat qiladi.

Eksperimentlar shaxs qobiliyatlarini o'rganishda asosiy metodlardan biridir. Bu usulda, ilmiy tadqiqotlar orqali aniq, qayd etilgan natijalar olinadi. Eksperimental psixologiyada quyidagi metodlar qo'llaniladi:

Shaxs qobiliyatlarini o'lchash uchun maxsus testlar ishlab chiqilgan. Eksperimental psixologiya ushbu qobiliyatlarni o'rganish orqali, inson psixikasini va uning o'zgarishlarini yaxshiroq tushunishga harakat qiladi. Shaxsning qobiliyatlarini o'lchashning turli usullari mavjud. Ular orasida quyidagilarni keltirish mumkin:

Aql va intellektual qobiliyatlar:

IQ testlari: Aql darajasini o'lchash uchun mashhur testlar mavjud. Masalan, Bine-Simon testi (IQ testining ilk versiyasi) yoki Raven matritsa testi.

Matematik va logik qobiliyatlar: Bu testlar orqali insonning mantiqiy tafakkuri va matematik qobiliyatlari o'lchanadi.

Diqqat va xotira:

Stroop testi: Bu test yordamida shaxsning diqqatini boshqarish qobiliyati o'rganiladi. Misol uchun, rangni yozuvchi so'zlar va rangning o'zi o'rtasidagi qarama-qarshilikni yengish qobiliyati o'lchanadi.

Xotira testlari: Odatda, so'zlarni yodlash yoki raqamlar ketma-ketligini eslab qolish kabi testlar orqali xotira o'lchanadi.

Emotsional qobiliyatlar:

Emotsional intellekt (EQ): Emosiyalarni aniqlash, boshqarish va ifodalash qobiliyati ham eksperimentlarda o'rganiladi. Masalan, yuz ifodalari va ovoz orqali hissiyotlarni aniqlash.

Ijtimoiy qobiliyatlar:

Kommunikativ qobiliyat: Boshqalar bilan samarali muloqot qilish, turli jamiyatdagi rolini bilish, va boshqalar bilan ishlash qobiliyati

Galtonning eksperimentlari (19-asr): Sir Francis Galton genetik qobiliyatlarni o'rganishga katta e'tibor qaratgan. Ularning ishlarida sensorik va tezkor reaksiya o'lchovlari ko'plab qobiliyatlarning irsiyatini o'rganishga qaratilgan edi.

Bine Simonning IQ testi (1905): Bine Simon tomonidan ishlab chiqilgan test shaxslarning aqliy rivojlanishini o'lchash uchun juda mashhur bo'lgan. Ular bolalarning ta'lim darajasini aniqlashda yordam berish uchun bu testni ishlab chiqqan.

Stroop testi (1935): John Ridley Stroop tomonidan ishlab chiqilgan bu test diqqatni va tafakkurni o'lchaydi. Testda ranglarni so'zlar sifatida ko'rsatish orqali shaxslarning diqqatini boshqarish qobiliyati aniqlanadi.

Goleman va emotsional intellekt: Daniel Goleman tomonidan ishlab chiqilgan Emotsional Intellekt (EQ) tushunchasi shaxslarning o'z hissiyotlarini boshqarish, boshqalar bilan muvaffaqiyatli ishlashdagi qobiliyatlarini o'rganadi.

Xulosa: Shaxs qobiliyatlarini eksperimental o'rganish psixologik tadqiqotlar sohasida muhim yutuqlarni taqdim etadi. Eksperimentlar yordamida shaxsning intellektual, emotsional va

ijtimoiy qobiliyatlari haqidagi bilimlarimizni kengaytirish mumkin. Bu, o'z navbatida, shaxsning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash va ta'sir qilish imkoniyatlarini yaratadi. Shaxs qobiliyatlarini rivojlantirish va ularga ta'sir ko'rsatishning yangi usullari psixologik amaliyotda samarali natijalar beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar/Используемая литература/References:

1. "Eksperimental psixologiya" Toshkent-2006.
2. L. S. Vygotsky, "Psixologiya va o'qitish," Moskva, 1966.
3. E. R. Hilgard, "Psixologiya," 11-bosqich, Prentice Hall, 2003.
4. G. A. Kelly, "Personal Construct Theory," New York, 1955.
5. R. C. Atkinson, E. E. Smith, "Introduction to Psychology," 14-bosqich, W.W. Norton & Company, 2010.
6. M. S. Reber, "The Penguin Dictionary of Psychology," 2-bosqich, Penguin Books, 1995.
7. Усманова Севара Акмаловна. (2024). ЛЕВОРУКИЙ РЕБЕНОК — ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ. Международные научные и актуальные исследовательские конференции, 1(01), 11–14. Получено с <https://orientalpublication.com/index.php/isrcr/article/view/1538>